

Evropa je téma číslo jedna

(Rozhovor s profesorem Jiřím Musilem)

Při příležitosti zvolení prof. PhDr. Jiřího Musila, CSc., někdejšího ředitele Sociologického ústavu Akademie věd (1990-92) a nynějšího profesora sociologie na Středoevropské univerzitě, předsedou Evropské sociologické asociace (ESA), pozval jej šéfredaktor Sociologického časopisu doc. Miloš Havelka, CSc. ke krátkému rozhovoru, jehož se zúčastnil člen redakční rady a zároveň ředitel Sociologického ústavu AV ČR, dr. Michal Illner.

Redakce: V říjnu loňského roku jste byl na zasedání Výkonného výboru Evropské sociologické asociace v Amsterdamu zvolen předsedou. O jakou instituci se jedná?

Musil: ESA vznikla v průběhu Vídeňské konference v srpnu 1992, jejímž hlavním tématem tehdy byly „Sociologické pohledy na měnící se Evropu“. Rakušané mají na jejím založení lví zásluhu. Na přípravách této konference i vzniku ESA se mimochodem podílel také Michal Illner. Přípravu vedli Max Haller a David Lane, tedy Rakušan a Angličan. Tehdy se do práce zapojila řada lidí z Evropy a také, což bylo příznivé, poměrně slušně byly zastoupeny i postkomunistické země střední a východní Evropy. Formálně byla ovšem ESA založena v roce 1994. Jde o regionální sociologické sdružení 800-900 členů. Výrazně je zastoupena složka severozápadní Evropy, jakási anglicko-skandinávská skupina, která je podle mne zatím hlavní hybnou silou celé instituce. Naopak slabší je zatím účast mediteránních zemí, a to včetně Francie.

V Amsterdamu se na loňské konferenci ukázaly specifické rysy této evropské asociace. Hlavní téma znělo: „Bude Evropa fungovat?“ a šlo především o otázku, do jaké míry bude evropské sjednocení funkční. Kongres sám měl klasickou formu, tzn. vedle velkých plenárních zasedání se hlavní proud rozdrobil do jednotlivých menších skupin. Já jsem měl s Claire Wallaceovou na starosti jeden z bloků, který se zabýval přeměnou institucí postsocialistických zemí. Ukázalo se při tom, jak zřetelně diverzifikovaný problém to je a jak odlišně je v jednotlivých zemích tematizován. Kongresu se zúčastnili také čeští odborníci, se zájmem byl přijat například referát kolegyně Vajdové ze Sociologického ústavu. Pro zajímavost – většina ruských referátů byla až nihilistická, třeba kolega Oleg Janickij v podstatě konstatoval, že Rusko se jako společnost rozpadá. Vidím v tom jejich zvláštní způsob apokalyptického vidění. Řada diskutujících proto oponovala, že pravděpodobně je situace ve skutečnosti jiná, ale zároveň zazněly velice zajímavé úvahy o prostém přežívání, denním životě prostých lidí, kteří existují na hranici přežití, jak důležitá je možnost ruských lidí doplňovat rozpočet rodin pomocí prodeje potravin z malých zahrádek a tak podobně. V tomto kontextu české referáty působily poměrně optimisticky.

Redakce: Jaké jsou další aktivity ESA?

Musil: Základem práce asociace jsou tzv. výzkumné sítě. Důležitou aktivitou, kterou bychom měli pomáhat rozvíjet i u nás, je vydávání časopisu *European Societies*, který dostávají všichni členové. Členský poplatek 50 dolarů je sice dost vysoký, ale zato umožňuje existenci časopisu a asociace má tak své finanční zdroje. Také se pravidelně vydává *Newsletter*, který zajišťuje kolega Dennis Smith z Velké Británie.

Redakce: Co může ESA přinést české sociologii?

Musil: Domnívám se, že užitečnost tkví především v možnosti publikovat v *European Societies*, což je nový otevřený časopis. Aby se o české sociologii začalo víc vědět. Spíše záleží na naší aktivitě a schopnostech využívat možnosti. O podporu se není třeba bát. Zastoupení naší části Evropy ve výkonném výboru je neobyčejně silné, já bych řekl, že až čtyřicet procent členů je ze středovýchodní Evropy. Budu rád, když najdeme promyšlenou formu, jak této šance a mých dvou let v pozici předsedy využít. Dokonce padla nabídka, že by v Praze mohl být sekretariát ESA. Kdybych tady měl nějaké institucionální zázemí, které ovšem nemám, tak se nebojím, že bychom v soutěži s ostatními nevyhráli, protože náklady na provoz sekretariátu v Praze by byly určitě nižší než v Paříži nebo ve Finsku. Jenže by to chtělo partu lidí, která by se do toho pustila. Obecným problémem české sociologie je – což jsem už při různých příležitostech mnohokrát opakoval – nedostatečnost evropského pohledu. Většinou vidíme jen český problém v Evropě. Do diskusí nevstupujeme se svým přínosem jako rovnocenný intelektuální partner. Sami sebe odsuzujeme jen k dokumentaci: – kdesi existuje jakási malá země, která má jakousi zvláštní zkušenost –, ale *de facto* se vlastně dialogu o Evropě nezúčastňujeme.

Redakce: Historici k české otázce v evropském kontextu pořádali tři konference, které byly dosti zajímavé. Čím to je, že mezi historiky se o tom diskutuje více než mezi sociology?

Musil: Historie byla a je v Čechách vždy tak silná, že jakoby až pohlcuje ostatní obory. Dokonce bych dodal, že poněkud „posunuje“ pohled a orientuje na nebezpečné historizování. Historiků je víc než sociologů, a myslím, že ani nebyli komunismem tak decimováni. Mají silnější tradici. Češi stáčíjí hlavu pořád jakoby zpět a nepřetržitě věří tomu, že ze své minulosti vybudují správnou přítomnost.

Redakce: Jak vidíte svoji roli a čeho byste chtěl dosáhnout ve funkci předsedy ESA?

Musil: Jsem přesvědčen, že základní velké téma je evropská identita čili socio-kulturní podmínky vynořování komunity evropských národů. Bude Evropa kultivovat novou identitu, která by byla ne internacionální, tj. mezi existujícími národy, ale která by byla supranacionální? Zde se vám okamžitě objeví spor mezi federalisty a konfederalisty, nebo dokonce i skeptiky, kteří nechtějí evropskou integraci vidět jinak než jakousi funkční ekonomickou záležitostí. Sociologie nemá dostatečně propracovány teorie integrace Evropy, analyzující zcela konkrétně integrování národních komunit, deficitů společného kulturního základu atp. Mělo by se začít diskutovat právě o tomto. Sociologové by se na to měli připravit, mít promyšlený přehledný názor. Bude potřeba vytvořit institucionální základnu, chtěl bych proto založit permanentní seminář právě k tomuto problému a věřím, že najdeme finanční podporu, aby se seminář o evropské kulturní identitě mohl uskutečnit v Praze. Dalším tématem, který jsem navrhl pro ESA, zní: Evropské město a evropská urbanizace.

Redakce: Existuje už nějaká představa, čím se bude zabývat příští kongres ESA?

Musil: Bude se konat v Helsinkách v roce 2001 a díky iniciativě lidí ze střední a východní Evropy bude jeho hlavním tématem „Jednota a rozdělení v Evropě“. Evropa se totiž nejen integruje, ale domníváme se, že existuje i nebezpečí nového rozdělování. Bylo by dobré, kdybychom se na to řádně připravili a dovedli prodat, co už bylo promyšleno. Ale upozorňuji, to bychom se museli okamžitě pustit do práce. Název asociace i tematika kongresu nepřetržitě zdůrazňují spojení s evropskými problémy. Je naprosto zřejmé, že

vznik asociace je jakýmsi korelátem vzniku Evropské unie, a bude stále přirozenější, že se reflektování evropských problémů dříve nebo později stane ústředním.

Redakce: To by ovšem mohlo být problémem vzhledem k těm zemím, které nebudou ani v dohledné době členy Unie jako Rusko a Ukrajina a budou se k ní teda vztahovat vždycky jakoby zvenčí.

Musil: Rusové jsou v tom určitě rozpolceni, protože u nich je vždy patrná snaha nechybět mezi velmocemi, pohybovat se na globální úrovni. To je můj pocit, že proto mají skoro možná raději Mezinárodní sociologickou asociaci (ISA), neboť tam mají jako partnery Američany.

Redakce: Neexistuje případně nějaký metodologický tlak, který by rozlišoval přístupy prosazované touto asociací třeba od přístupů americké sociologie?

Musil: Nepochybně existuje naprosto podstatný rozdíl ve vztazích mezi etnickými skupinami a minoritami a ve vztazích mezi národními státy. Pro Američany je problém národních států poněkud obtížný a nesrozumitelný. Je samozřejmě tematizován, ale nehraje nějakou velkou roli, neboť není součástí jejich zkušenosti. Proto je také třeba daleko hlubšího promýšlení vztahů mezi sociologií (nebo vůbec analytickými sociálními a ekonomickými vědami) a historiografií. Vždyť problém historicity pokládáme téměř za jeden z nejdůležitějších problémů sociální struktury. Připomenul bych ale v této souvislosti, že když se na plenárním zasedání začaly ozývat kritické hlasy vůči americké sociologii, tak bývalý předseda profesor Martin Kohli z Berlína velice energicky vystoupil s tím, že nemá smysl začít rozdělovat náš obor takto etnicky nebo kontinentálně. Řekl bych, že především je třeba se ptát na evropské otázky, a ne budovat nějakou evropskou sociologii.

Redakce: Děkuje se za rozhovor.

*DEMO GRAFIE

DEMOGRAFIE 1/2000

ČLÁNKY

Michal Tirpák, Viera Pilinská: Demografický vývoj na Slovensku v roku 1998

XXIX. konference České demografické společnosti „Zdraví nejen do roku 2000 (Česká republika a mezinárodní srovnání)“, 19. květen 1999

Alena Petráková: Aktivita Světové zdravotnické organizace v České republice

Marcela Gregůrková, Zdeňka Vandasová, Zdeňka Škodová, Marek Malý, Růžena

Kubínová: Zdraví a životní prostředí: výsledky dotazníkového šetření HELEN 98

Zuzana Kamberská, Radka Kočová: Zdraví a životní styl: výsledky výběrového šetření o zdravotním stavu české populace – HIS 96

Ladislav Csémy: Zdraví a škodlivé návyky: alkohol – konzumní zvyklosti dospělé české populace

Dagmar Dzúrová, Eva Dragomirecká: Duševní zdraví obyvatel České republiky

Jitka Rychtaříková: Naděje dožití ve zdraví

Jan Bruthans: Co stojí naše kardiovaskulární zdraví

Marcela Ambrožová: Co stojí zdravotní péče ve VZP ČR

DISKUSE

Felix Koschin: Jsme v pubertě nebo v přechodu?

SČÍTÁNÍ LIDU

Ladislav Pištora: Zkušební sčítání lidu, domů a bytů

RECENZE

Romové v České republice (Vladimír Srb)

Proměny česko-polských pohraničních vztahů na příkladu opolského Slezska
(Helena Vomáčková)

ZPRÁVY

PŘEHLEDY

Populační politika obcí: Chýnov, Grygov, Dřevohostice

„Město – venkov“ podle klasifikace Eurostatu

BIBLIOGRAFIE

Budete-li se chtít blíže seznámit s některým z článků, časopis je možno zakoupit či objednat přímo v redakci:

Český statistický úřad, Sokolovská 142, 186 04 Praha 8-Karlín.